

การเพาะขยายพันธุ์นกปรอดหัวโขนเคราแดงของภาคเอกชน

สีฟ้า ละออง

บทคัดย่อ

สีฟ้า ละออง. 2552. การเพาะขยายพันธุ์นกปรอดหัวโขนเคราแดงของภาคเอกชน. หน้า 1-14. ใน ผลงานวิจัย และรายงานความก้าวหน้างานวิจัย ประจำปี 2552. กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. กรุงเทพฯ.

นกปรอดหัวโขนเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองที่ทางราชการต้องการส่งเสริมให้มีการเพาะขยายพันธุ์เพื่อให้ได้ผลผลิตพอเพียงตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน จึงได้กำหนดให้เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองที่เพาะพันธุ์ได้ ซึ่งทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้มีการเพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขนในกรงเลี้ยงกันอย่างกว้างขวาง โดยมุ่งเน้นการปรับปรุงพัฒนาเทคนิคให้มีการเพิ่มปริมาณการเกิดของลูกนก และสายพันธุ์ที่ดีของลูกนก จากการศึกษาพบว่า การเพาะขยายพันธุ์นกปรอดหัวโขนของภาคเอกชน มีการเตรียมกรงเพาะพันธุ์ การจับคู่ การให้อาหารและการเลี้ยงดูลูกนก รูปแบบและเทคนิคการดำเนินการต่างๆ กัน ขึ้นอยู่กับการศึกษา เรียนรู้ การพัฒนาของแต่ละของบุคคล นอกจากนี้ยังพบว่าภาคเอกชนมีศักยภาพสูงในการเพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์นกปรอดหัวโขน สามารถเพิ่มจำนวนลูกนกในแต่ละปีได้มากกว่าการขยายพันธุ์ในธรรมชาติ คาดว่าในอนาคตลูกนกที่เกิดในกรงเลี้ยงจะสามารถทดแทนการลักลอบล่า จากธรรมชาติได้ระดับหนึ่ง และลูกนกก็ยังเป็นที่ต้องการของผู้เลี้ยงนก เนื่องจากเกิดจากพ่อแม่ที่มีการคัดเลือกสายพันธุ์ เชื้อสายและมีความคุ้นเคยกับคน ง่ายต่อการนำไปฝึกหรือเป็นพ่อแม่พันธุ์ต่อไป

คำนำ

นกปรอดหัวโขนเคราแดง เป็นสัตว์ป่าซึ่งได้รับการคุ้มครองโดยพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า มาตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 ซึ่งเป็นกฎหมายสัตว์ป่าฉบับแรก จนถึงพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบัน การขออนุญาตครอบครอง การค้า การเพาะขยายพันธุ์ ต้องได้รับอนุญาตจากกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ภายใต้กฎกระทรวงและระเบียบที่กำหนดไว้ แต่เนื่องจากนกปรอดหัวโขนหรือที่ชื่อเรียกอื่นๆ อีก ได้แก่ นกปรอดหัวโขนเคราแดง นกกรงหัวจุก นกพิชหลิว นกปี๊ดจะหลิว เป็นนกที่มีเสียงร้องไพเราะ มีท่วงทำนองสูงต่ำ สั้นยาว จึงมีผู้ต้องการนำไปเลี้ยง ทั้งเพื่อความเพลิดเพลินและเพื่อการแข่งขัน นกชนิดนี้จึงถูกล่าจากธรรมชาติเป็นจำนวนมาก และเชื่อกันว่านกปรอดหัวโขนเกือบจะหมดไปจากภาคใต้ เนื่องจากถูกล่ามาเป็นนกรกร

หน่วยราชการโดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ตระหนักดีว่า การอนุรักษ์สัตว์ป่าโดยการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าเพียงด้านเดียวจะไม่สามารถทำให้การอนุรักษ์ด้านสัตว์ป่าของไทยมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามที่ตั้งไว้ จำเป็นจะต้องมีการส่งเสริมและเร่งรัดให้มีการเพาะขยายพันธุ์สัตว์ป่าควบคู่กันไป มีการประกาศใช้กฎกระทรวง “กำหนดชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองให้เป็นสัตว์ป่าที่เพาะพันธุ์ได้ พ.ศ. 2546” และให้นกปรอดหัวโขนหรือนกกรงหัวจุก (*Pycnonotus jocosus*) เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองที่เพาะพันธุ์ได้ ลำดับที่ 27 และผู้จะดำเนินการเพาะพันธุ์จะต้องดำเนินการขออนุญาตตามกฎหมาย “กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการขอและการออกใบอนุญาตในการเพาะพันธุ์

สัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง การครอบครองและการนำเคลื่อนที่เพื่อการค้า ซึ่งสัตว์ป่าคุ้มครองและซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง และการค้าสัตว์ป่าคุ้มครอง ซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากสัตว์ป่าคุ้มครอง พ.ศ. 2551” ผู้ที่ได้รับใบอนุญาตให้เพาะขยายพันธุ์นกปรอดหัวโขนจะสามารถนำลูกนกที่เพาะไปซื้อขายในประเทศและส่งออกต่างประเทศ

ปัจจุบันมีประชาชนในจังหวัดต่าง ๆ หลายจังหวัดได้รับอนุญาตให้เพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขน ดังนั้นเพื่อให้ทราบศักยภาพของนกปรอดหัวโขนในด้านการขยายพันธุ์ และหาแนวทางสำหรับการส่งเสริมให้เป็นสัตว์เศรษฐกิจต่อไป กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จึงได้อนุมัติให้มีโครงการ “ศึกษานิเวศวิทยาและศักยภาพทางเศรษฐกิจของนกปรอดหัวโขน” ระหว่างปี 2552-2554 ซึ่งการศึกษา “การเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์ของนกปรอดหัวโขนของภาคเอกชน” เป็นส่วนหนึ่งของโครงการฯ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารวบรวมวิธีการเพาะเลี้ยงนกปรอดหัวโขน
2. เพื่อศึกษาศักยภาพของนกปรอดหัวโขนในกรงเลี้ยง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นข้อมูลเผยแพร่ให้แก่ผู้สนใจการเพาะเลี้ยงนกปรอดหัวโขน
2. เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการส่งเสริมนกปรอดหัวโขนให้เป็นสัตว์เศรษฐกิจ

การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศที่เกี่ยวข้อง

พงษ์ชัย (2543) ได้ศึกษาเทคนิคการเพาะเลี้ยงนกอปรอดหัวโขนที่สถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าพังงา อำเภอมือง จังหวัดพังงา โดยใช้กรงเพาะพันธุ์ ขนาด 1.80x1.80x2.00 เมตร ผนังกรงเป็นตาข่ายกรงไก่ หลังคามุงด้วยกระเบื้องหรือสังกะสี พื้นกรงเทคอนกรีตก่ออิฐบล็อกสูง 1 ก้อน ใส่ดินเสมออิฐบล็อก ถัดจากอิฐบล็อกกรุด้วยสังกะสีแผ่นเรียบสูง 30 เซนติเมตรป้องกันสัตว์ ภายในเตรียมรังรูปถ้วยทำด้วยตาข่ายกรงไก่ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 6-7 เซนติเมตร ติดที่ผนังกรงที่ระดับความสูง 0.5-2.00 เมตร และใส่เส้นใยมะพร้าวแห้งไว้ที่พื้นกรง ก่อนการนำพ่อ-แม่นกใส่กรงเพาะพันธุ์เลือกคู่โดยใช้วิธีเทียบนกตัวเมียกับนกตัวผู้ แล้วสังเกตการเกี้ยวพาราสี การสร้างรังวางไข่ เริ่มปลายเดือนมกราคม 2543 นกจะเลือกวางไข่ใน ระดับความสูง 2.00 เมตร และเป็นรังที่อยู่ทิศตะวันออก วางไข่ 2-4 ฟอง ตัวเมียจะทำหน้าที่กกไข่ ระยะกกไข่ 12-13 วัน ลูกนกอยู่ในรังประมาณ 2 สัปดาห์ ระยะห่างระหว่างครอก 39-45 วัน

พงษ์ชัย (2544) ได้ทดลองต่อเนื่องเป็นปีที่สอง พบว่านกเริ่มวางไข่เดือนมกราคม วางไข่ 2-3 ฟอง ระยะฟักไข่ 12-13 วัน และเมื่อลูกนกอยู่ในรังประมาณ 7-10 วัน จะนำลูกนกออกมาให้คนเลี้ยง พบว่าระยะห่างระหว่างครอกจะสั้นขึ้น คือ 20-27 วัน แม่นกที่สามารถวางไข่มากที่สุด วางไข่ 7 ครอกภายใน 1 ปี ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนมิถุนายน นอกจากนี้ยังพบว่า พ่อแม่นกที่โตเต็มวัยและจับคู่กันมานาน จะให้ไข่ที่ฟักเป็นตัวมากกว่าพ่อแม่นกที่เพิ่งโตเต็มวัยและจับคู่กันครั้งแรก และปัจจัยที่มีผลต่อการเพาะพันธุ์นกอปรอดหัวโขน คือ หนู และงู

ธนาศาสตร์ (2547) ได้ศึกษาการเพาะเลี้ยงนกอปรอดหัวโขนของภาคเอกชนพบว่า ผู้เพาะเลี้ยงจะคัดเลือกพ่อ-แม่พันธุ์ อายุ 5-8 ปี ซึ่งเป็นนกลักษณะดี นกจะเริ่มผสมพันธุ์ตั้งแต่ฤดูหนาวไปจนถึงฤดูร้อน เตรียมสถานที่ให้ใกล้เคียงธรรมชาติ ในกรงปลูกต้นไม้ทรงพุ่มขนาดกลาง เตรียมรังปลอม และทรายผสมดินให้นกคุ้ยเขี่ย หลังจากนั้นปล่อยนกตัวเมียเข้ากรงผสม และนำนกตัวผู้ 2-5 กรง มาแขวนรอบๆกรงผสม สังเกตเห็นนกตัวเมียเกาะกรงตัวผู้กรงใดจึงปล่อยนกตัวผู้ตัวนั้นเข้ากรง หลังวางไข่จะใช้เวลากกไข่ 12-14 วัน และอายุ 15-20 วัน ลูกนกจะเริ่มหัดบิน พ่อ-แม่นก 1 คู่ สามารถวางไข่ได้ 2 ครอก/ปี มีลูกนก 3 ตัว/ครอก ลูกนกที่เริ่มหัดบินจะถูกแยกออกมาป้อนอาหารเพื่อให้พ่อ-แม่นกวางไข่ชุดต่อไป หลังจากป้อน 5-10 วัน ฝึกให้ลูกนกกินอาหารเอง เมื่ออายุ 50 วัน แยกลูกออกเลี้ยงเดี่ยวในกรงแขวนอาหารได้แก่ ผลไม้ หนอนนก แมลง

สมาพันธ์ผู้เลี้ยงนกกรงหัวจุก (2552) รายงานว่า การเพาะเลี้ยงนกกรงหัวจุกจะต้องมีการคัดเลือกพ่อ-แม่พันธุ์ที่สมบูรณ์แข็งแรง อายุเหมาะสม แม่พันธุ์ที่ดีต้องลำตัวยาว หัวไม่เล็ก ดวงตาสดใส ฐานจุกหนา ปราดเปรียว พ่อพันธุ์ต้องหัวใหญ่ หน้าใหญ่ จุกใหญ่ ฐานจุกเต็มปลายงอไปข้างหน้าเล็กน้อย ดวงตากลมใส ช่วงตัวยาว หางสั้นซ้อนทับกัน ไม่มีนิสัยก้าวร้าว น้ำเสียงดี มีเลือดนักรู้ การเตรียมกรงเพาะพันธุ์ต้องปลูกต้นไม้พุ่ม เช่น ไทร แก้ว พิกุล ฯลฯ ไว้ภายใน มีความกว้าง 1.5 เมตร สูงไม่เกิน

3 เมตร ใช้ตาข่ายพลาสติกหรือตาข่ายลวดบุกรงทั้ง 5 ด้าน หลังคาควรใช้จาก หญ้า หรือแฝกปิดไว้ ครึ่งหนึ่ง อีกครึ่งหนึ่งเปิดให้แสงเข้า เตรียมรังโดยใช้เปลือกมะพร้าวผูกตามกิ่งไม้ เตรียมหญ้าแห้ง ฟางข้าว ไว้ที่พื้นกรง นำแม่นกกรงหัวจุกใส่กรงผสมพันธุ์ หลังจากนั้น 2-3 วัน ให้นำนกตัวผู้ใส่กรง 4 กรง แขนวไว้ 4 ด้านของกรงผสมพันธุ์ แล้วสังเกตว่า แม่นกชอบตัวผู้ตัวไหน ก็นำนกตัวนั้นปล่อยใส่กรงผสมพันธุ์ แม่นกจะวางไข่ 2-3 ฟอง ระยะนี้ต้องป้องกันไม่ให้มีอะไรมารบกวน ใช้เวลาฟักไข่ 12-13 วัน (พ่อ-แม่นกช่วยกันกกไข่) เมื่อลูกนกฟักออกจากไข่ต้องเตรียมหนอนนก ตักแตน หนอนมดแดง ให้พ่อแม่นกคาบ ไปป้อนลูกนก ลูกนกจะเริ่มบินเมื่ออายุประมาณ 20 วัน ผู้เลี้ยงสามารถแยกลูกนกออกมาเลี้ยงได้ ระยะแรกอาจให้ลูกกรอกเดียวกันอยู่ร่วมกันไปก่อน ใช้อาหารลูกไก่ผสมน้ำป้อนให้ลูกนกกิน พร้อมๆ กับ กลัวย่น้ำว่าและมะละกอ หลังจากป้อน 5-10 วัน ควรหัดให้ลูกนกกินเอง เมื่ออายุ 50 วัน แยกลูกนกเลี้ยงเดี่ยว ใส่กรงใกล้ๆ กัน อายุ 90-120 วัน ลูกนกจะผลัดขนครั้งแรก ขนทั่วไปจะมีสีเข้มชัดเจนเข้าสู่ขนวัยรุ่น

พื้นที่การศึกษาและวิธีการศึกษา

ได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลการเพาะเลี้ยงนกปรอดหัวโขนของภาคเอกชนในภาคกลาง (กรุงเทพฯ) และภาคใต้ (สงขลา และนครศรีธรรมราช) โดยการสังเกตและสอบถามผู้เพาะเลี้ยงให้ได้ ข้อมูลด้านการเลี้ยงดู การสร้างกรงเพาะพันธุ์ การจับคู่ ฤดูกาลวางไข่ การเลี้ยงดูลูกนก ตลอดจนอุปสรรค ปัญหา และแนวโน้มในการเพาะเลี้ยงนกปรอดหัวโขนของภาคเอกชน

ผลการศึกษาและวิจารณ์ผล

1. รูปแบบของกรงเพาะพันธุ์

จากการศึกษาพบว่า กรงสำหรับการเพาะขยายพันธุ์นกปรอดหัวโขน สามารถสร้างได้ตาม รูปแบบต่างๆ ขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ ขนาดของพื้นที่ และงบประมาณ ดังนี้

ก. กรงเพาะพันธุ์แบบกรงเดี่ยว ผู้เพาะเลี้ยงอาจสร้างกรงเป็นสี่เหลี่ยมหรือทรงกลม ความ กว้างหรือเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1.50 เมตร สูงประมาณ 2 เมตร ก่อขอบล่างให้สูงจากพื้นประมาณ 20 เซนติเมตร ถมดินให้เต็ม ล้อมด้วยตาข่ายกรงไก่ แล้วคลุมทับด้วยตาข่ายพลาสติกละเอียด หลังคาที่บีมมีช่องให้แสงแดดส่องลงมาได้ บางครั้งมีการก่อกองขังน้ำป้องกันมด ผู้เพาะเลี้ยงบางแห่งจะนำ วัสดุทึบ เช่น กระดาษ แผ่นไม้ หรือใบไม้ (ใบตอง) มาปกปิดรอบๆ กรง เพื่อให้นกไม่ตื่นหรือได้รับการ รบกวนจากภายนอก แต่บางแห่งก็เปิดโล่ง ซึ่งลักษณะที่แตกต่างกันนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อ ประสบการณ์ การเพาะเลี้ยง และความคุ้นเคยของนกของผู้เพาะเลี้ยงแต่ละคน ภายในกรงปลูกต้นไม้พุ่มขนาดเล็ก (ภาพที่ 1)

ข. กรงเพาะพันธุ์แบบกรงแถว ผู้เพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขนบางแห่ง จะสร้าง กรงหลายๆกรงติดต่อกัน โครงอาจสร้างด้วยไม้หรือเหล็ก แล้วกรุด้วยตาข่ายกรงไก่ หรือก่อด้วยซีเมนต์

บล็อกทึบ ด้านหน้ามีประตู หลังคาปิดทึบครึ่งหนึ่ง และเปิดให้แสงเข้าอีกครึ่งหนึ่ง อาจตั้งอยู่บนพื้นหรือยกพื้นมีขาตั้ง ความกว้างของกรงและความสูงของกรงแตกต่างกันในแต่ละแห่ง ความกว้างและสูงตั้งแต่ 1 เมตร ขึ้นไป ภายใต้ปลุกต้นไม้พุ่มขนาดเล็ก หรือบางแห่งมีเพียงกิ่งไม้แห้งไว้แขวนรังและให้นกเกาะ (ภาพที่ 2)

ค. กรงเพาะพันธุ์แบบกรงรวม ผู้เพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขนบางแห่งนิยมปล่อยให้ นกปรอดหัวโขนเลือกจับคู่เองตามธรรมชาติ โดยปล่อยนกหลายๆ คู่เข้าไปในกรงขนาดใหญ่ ซึ่งการเพาะพันธุ์แบบกรงรวม ผู้เพาะพันธุ์ไม่สามารถคัดเลือกพ่อ-แม่พันธุ์ได้ นอกจากนี้พบว่านกตัวเมียจะจิกตีกันเพื่อแย่งตัวผู้ เมื่อจับคู่แล้ว พ่อ-แม่นกจะอยู่คู่กันตลอด การเลี้ยงในกรงรวมเช่นนี้แต่ละรังจะมีไข่ไม่เกิน 2 ฟอง และส่วนใหญ่วางไข่ปีละ 3-4 ครอก ทั้งนี้อาจเนื่องจากการแข่งขันสูงและพื้นที่จำกัด ระบบของร่างกายจึงปรับตัว ควบคุมการเจริญพันธุ์ แต่ต้องระวังมีให้จำนวนนกมีมากเกินไป จะมีผลต่อการสร้างรังวางไข่ ผลผลิตแต่ละปีอาจลดลง เนื่องจากนกต้องการพื้นที่ที่เป็นอาณาเขตของตัวเอง สำหรับขนาดของกรงเพาะพันธุ์ขึ้นอยู่กับขนาดของพื้นที่ กรงแบบนี้จะมีความสูงกว่ากรงแบบอื่นๆ อาจสูงถึง 5 เมตร ด้านข้างบุด้วยตาข่ายกรงไก่ สูงจากพื้นประมาณ 1 เมตร ปิดด้วยกระเบื้องแผ่นเรียบเพื่อป้องกันหนู ภายในเตรียมรัง วัสดุสร้างรัง ที่ใส่อาหารวางกระจายทั่วกรง ภายใต้ปลุกต้นไม้พุ่ม (ภาพที่ 3)

ในกรงเพาะพันธุ์ทุกแบบ ต้องจัดหาขนเสี้ยนน้ำไว้ให้นกใช้อาบตอนเช้าและตอนเย็น

2. สถานที่ตั้งกรงเพาะพันธุ์

พบว่าสถานที่ที่ตั้งกรงเพาะพันธุ์ จะต้องเป็นบริเวณที่สงบ ไม่มีคนแปลกหน้า สัตว์เลี้ยง (สุนัข แมว) รบกวน ผู้เพาะพันธุ์สามารถตั้งกรงเพาะพันธุ์ไว้ในบริเวณบ้าน เช่น ข้างตัวบ้าน หลังบ้าน แม้เป็นพื้นที่เล็กๆ ก็สามารถดำเนินการได้ บริเวณรอบๆ อาจมีต้นไม้ใหญ่หรือเป็นพื้นที่โล่งก็ได้

3. การเตรียมรัง

ภายในกรงเพาะพันธุ์แต่ละกรง มีการเตรียมรังสำหรับให้แม่นกวางไข่ ถ้าเป็นกรงเพาะพันธุ์เดี่ยว เตรียมรังเพียง 1 รัง แต่ถ้าเป็นกรงเพาะพันธุ์แบบรวม ควรมีจำนวนรังให้เพียงพอสำหรับนกแต่ละคู่ รังที่เตรียมไว้ให้นกวางไข่ มีรูปแบบต่างๆ ดังนี้ (ภาพที่ 4)

รังทำจากตาข่ายกรงไก่

ใช้ตาข่ายกรงไก่อัดเป็นรูปถ้วย รองด้วยโยมะพร้าว ยึดรังติดที่ข้างกรงหรือตามง่ามไม้ในกรง

รังทำด้วยเปลือกมะพร้าว

ใช้เปลือกมะพร้าวทั้งลูกตัดแบ่งครึ่งตามยาว หรือตามขวางของลูกมะพร้าว ยึดรังติดกับข้างกรง หรือตามง่ามไม้ในกรง

รังทำในชีไม้ไผ่

ใช้ไม้ไผ่ทำเป็นขดตั้ง ตรงปลายผ่าเป็นซี่ๆ ทางส่วนปลายออกให้เป็นแอ่ง แล้วใช้ตอกหรือเส้นพลาสติกสานตรงปลายสลับไปมา รองรังด้วยไยมะพร้าว รังแบบนี้สามารถตั้งในส่วนใดก็ได้ของกรง

ภายในกรงเพาะพันธุ์ ต้องเตรียมวัสดุรองรังไว้ให้พอ-แน่นกดทับไปรองรังด้วย ได้แก่ ไยมะพร้าว โดยอาจผูกไว้ข้างกรงหรือวางที่พื้นกรง พบว่า บางแห่งมีการเตรียมถูพลาสติก และเส้นไหมพรมไว้ให้นกด้วย

4. การจับคู่นกปรอดหัวโขน

ฤดูกาลจับคู่จะเริ่มประมาณเดือนพฤศจิกายน วางไข่ครั้งแรกประมาณเดือนมกราคม ผู้เพาะพันธุ์จะนำนกที่โตเต็มวัยอายุตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไป นำมาจับคู่กับตัวผู้กับตัวเมีย โดยมี 2 วิธีการ คือ

ก. นำกรงนกตัวผู้และนกตัวเมีย มาแขวนคู่กัน 2-3 วัน คอยสังเกตว่าถ้านกทั้ง 2 ตัว เกาะข้างกรงไม่ไปไหน ไม่แสดงอาการก้าวร้าว มีการเกี้ยวพาราสี แสดงว่าสามารถนำนกทั้ง 2 ตัว ใส่ในกรงผสมพันธุ์ได้ หรือนำนกตัวผู้และตัวเมียใส่กรงที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เทียบนกโดยเฉพาะ เป็นกรงที่มีแผงไม้โปร่งกันแบ่งกลาง ถ้านกแสดงอาการจับคู่กันก็ทดลองดึงแผงไม้กันออก (ภาพที่ 6) แล้วนำไปปล่อยในกรงผสมพันธุ์

ข. นำกรงนกตัวผู้หลาย ๆ กรง แขนงรอบ ๆ กรงนกตัวเมีย 1 กรง แขนงไว้ด้วยกัน 2-3 วัน ถ้าสังเกตเห็นนกตัวเมียเกาะข้างกรงนกตัวผู้ตัวไหน ก็ให้นำนกทั้งสองตัวปล่อยในกรงผสมพันธุ์

5. อาหารสำหรับพ่อ-แม่นก

ในแต่ละวันผู้เลี้ยงต้องเตรียมอาหารให้นกแต่ละกรง (ภาพที่ 5) อาหารประกอบด้วย

ก. ผลไม้ ได้แก่ ส้ม มะละกอ กล้วยน้ำว้า และกล้วยหิน

สำหรับกล้วยหิน เป็นกล้วยที่เคยนิยมในหมู่ผู้เลี้ยงนกกรงหัวจุกทางภาคใต้ เนื่องจากมีรสหวาน นกชอบกิน ประกอบกับเป็นกล้วยที่มีเปลือกหนา ไม่เน่าเสียง่าย แต่ปัจจุบันเริ่มหายาก มีผู้เพาะปลูกน้อย

ข. ผัก ได้แก่ บวบ มะเขือเทศ แตงกวา ใบโหมก

ค. แมลง ได้แก่ หนอนนก จิ้งหรีด ตั๊กแตน ไข่มดแดง

ง. อาหารสำเร็จ ได้แก่ อาหารถั่วทอง อาหารนกเลี้ยงนกขุนทอง อาหารไก่ไข่ อาหารนกกรงหัวจุก และอาหารนกกรงหัวจุกของประเทศมาเลเซีย

6. การวางไข่

หลังจากนกเริ่มเกี้ยวพาราสี ผสมพันธุ์ พ่อแม่นกจะช่วยกันสร้างรังโดยนำวัสดุรองรังที่เตรียมไว้ให้ (ไยมะพร้าว, เศษพลาสติก, เส้นไหมพรม ฯลฯ) มารองรับสำหรับไข่ แม่จะวางไข่วันละฟอง

ครอกละ 2-3 ฟอง ไข่เป็นรูปรี พื้นสีน้ำตาลอ่อน มีจุดประสีแดงเข้ม ผู้เลี้ยงส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่าแม่นกเท่านั้นที่จะกกไข่ ระยะนี้ต้องระวังมิให้มีคนหรือสัตว์อื่นเข้ามารบกวนใกล้ๆ กรงเพาะพันธุ์ (ภาพที่ 4)

นกจะวางไข่ครอกแรกประมาณเดือนมกราคม และสิ้นสุดประมาณเดือนสิงหาคม และจะวางไข่น้อยลงหรือไม่วางไข่เลยในเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน ซึ่งเป็นฤดูฝน ผู้เพาะพันธุ์ส่วนใหญ่จะปล่อยให้ห่านวางไข่เพียง 3-4 ครอก เพราะเกรงว่า ถ้าให้ห่านวางไข่มากเกินไป แม่นกจะโทรม และได้ลูกนกไม่แข็งแรง จะมีบ้างที่ปล่อยให้แม่นกวางไข่ปีละ 6-7 ครอก

7. การเลี้ยงลูกนก

นกปรอดหัวโขนจะกกไข่ประมาณ 10-12 วัน ลูกนกจะฟักออกเป็นตัว พ่อ-แม่นกจะป้อนลูกนก โดยพ่อนกจะป้อนมากกว่า การเลี้ยงลูกนก ผู้เพาะพันธุ์แต่ละรายจะมีวิธีการต่างๆ กัน โดยแบ่งเป็นแนวทางหลักๆ 3 แนวทาง ดังนี้

ก. พ่อ-แม่นกเป็นผู้เลี้ยง ผู้เพาะพันธุ์จะปล่อยให้พ่อ-แม่นกเลี้ยงดูลูกนกเอง จนลูกนกเริ่มออกมาเกาะที่ขอบรัง ซึ่งใช้ระยะเวลาประมาณ 30 วัน จึงจะจับลูกนกออกมาใส่กรงแขวน

ข. นกปรอดหัวโขนเป็นพ่อเลี้ยง ผู้เพาะพันธุ์จะแยกลูกนกออกมาเลี้ยง เมื่อลูกนกอายุ 7-10 วัน ผู้เพาะพันธุ์จะเลือกนกปรอดหัวโขนตัวผู้ที่มีพฤติกรรมเลี้ยงดูลูกนกเก่งๆ มาเป็นพ่อเลี้ยง โดยนำลูกนกประมาณ 2-4 ตัว จากนกหลายๆ ครอก อายุไล่เลี่ยกัน มาใส่รวมในกรงแขวนที่มีนกปรอดหัวโขนตัวผู้ช่วยเลี้ยง ใส่หนอนนก ไข่มดแดง กล้วยอย่างเพียงพอให้พ่อเลี้ยงใช้ป้อนลูกนก จนลูกนกอายุประมาณ 1 เดือน ก็แยกออกไปใส่กรงเดี่ยว (ภาพที่ 7)

ค. คนเลี้ยง ผู้เลี้ยงแยกลูกนกอายุ 7-10 วัน มาใส่กรงแขวน แล้วคอยป้อนลูกนกด้วยหนอนนกและอาหารเม็ดละลายน้ำให้นุ่ม จนนกเริ่มกินเองได้จึงจะแยกใส่กรงแขวนเดี่ยวต่อไป

8. เทคนิคการเพิ่มคุณภาพและผลผลิตลูกนก

ผู้เพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขน จะเลือกพ่อ-แม่นกที่มีลักษณะดี แข็งแรง สวยงามตามที่นิยม ในหมู่ผู้เพาะเลี้ยง พ่อ-แม่พันธุ์จะมีอายุ 2 ปี ขึ้นไป บางคู่อาจมีอายุถึง 10 ปี ลูกนกที่เกิดจากพ่อ-แม่นกที่ได้รับการคัดเลือกอย่างดี จะเป็นที่ต้องการ จะพากันมาจับจองตั้งแต่ลูกนกยังไม่ออกจากไข่ ราคาลูกนกคู่ละ 2-3 พันบาท บางคู่อาจจะมีราคาถึง 6-7 พันบาท ลูกนกที่ได้จากการเพาะเลี้ยงจะเชื่อง นำไปฝึกสอนให้ร้อง หรือนำไปเป็นพ่อ-แม่พันธุ์ จะทำได้ง่ายกว่านกป่า

สำหรับการเพิ่มผลผลิต ผู้เพาะเลี้ยงนกปรอดหัวโขนส่วนใหญ่ จะปล่อยให้พ่อ-แม่เลี้ยงลูกนกประมาณ 7-10 วัน แล้วจะนำลูกนกออกมาให้นกปรอดหัวโขนตัวอื่นเลี้ยง หรือให้คนเลี้ยง วิธีนี้พ่อ-แม่แต่ละคู่จะสามารถผลิตลูกนกได้ 6-7 ครอกต่อปี (บางคู่อาจได้ถึง 10 ครอกต่อปี) แต่พบว่า ลูกนกครอกท้ายๆ มักจะไม่แข็งแรง ผู้เพาะพันธุ์จะปล่อยให้ห่านวางไข่เพียง 3-4 ครอกเท่านั้น

9. ศัตรู

ผู้เพาะพันธุ์จะต้องระวังหนู ที่จะมากินไข่นก และลูกนก โดยต้องสร้างกรงเพาะพันธุ์ที่เป็นกรงมิดชิด ล้อมกรงด้วยตาข่ายแบบตาถี่ รอบกรงส่วนที่ติดกับพื้นดินต้องแข็งแรง เทปูนป้องกันการซุกของหนู กรุด้านนอกด้วยวัสดุผิวเรียบ

สำหรับลูกนกวัยรุ่นที่เริ่มแยกเลี้ยงเดี่ยวในกรงแขวน ในฤดูฝนจะมีเหยี่ยวนกหวาด (เหยี่ยวนกเขา-*Accipiter* spp.) มารบกวน เหยี่ยวนกเขาจะใช้ปีกโอบรอบกรง ทำให้ลูกนกตกใจ หวาดกลัว บางครั้งถึงกับช็อคแน่นิ่งไปทำให้เหยี่ยวสามารถลากนกออกไปกินได้

สรุปและเสนอแนะ

นกปรอดหัวโขน เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองชนิดที่เพาะพันธุ์ได้ ลำดับที่ 27 ซึ่งก่อนการเสนอให้นกปรอดหัวโขนเป็นสัตว์ป่าชนิดที่คุ้มครองได้ ทางราชการมีข้อมูลเบื้องต้นแล้วว่า นกชนิดนี้ขยายพันธุ์ได้ในกรงเลี้ยง และจากการศึกษาครั้งนี้ยืนยันอย่างชัดเจนว่า นกปรอดหัวโขนเป็นสัตว์ที่มีศักยภาพสูงในการเพาะพันธุ์ หากมีผู้เพาะพันธุ์จำนวนมากๆ และมีการพัฒนาเทคนิคเพาะเลี้ยงให้มากขึ้น จะสามารถส่งเสริมให้เป็นสัตว์เศรษฐกิจ ดังนั้นภาครัฐควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนผู้มีการครอบครองนกปรอดหัวโขนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย หันมาช่วยกันพัฒนาการเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์นกชนิดนี้ เพื่อให้ได้ลูกนกซึ่งเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองที่ชอบด้วยกฎหมายได้มาจากการเพาะพันธุ์ สามารถค้าขายนำไปเป็นพ่อ-แม่พันธุ์ต่อไป ลูกนกเหล่านี้จะเข้าสู่ตลาดของผู้นิยมเลี้ยงนกปรอดหัวโขน ทั้งกลุ่มผู้เลี้ยงเพื่อความสวยงาม เพลิดเพลิน และกลุ่มผู้เลี้ยงเพื่อการประกวดแข่งขัน และหากเป็นลูกของพ่อแม่ที่ได้รับการคัดเลือกพันธุ์ที่ดีจะมีราคาสูง ตลาดต้องการ เพราะนกจะแข็งแรง ฝึกฝนง่าย ไม่ตื่น นำไปฝึกกริ่ง หรือนำมาเป็นพ่อแม่พันธุ์ได้เร็ว ต่างจากนกป่าซึ่งสายพันธุ์ไม่แน่นอน อ่อนแอ และไม่เชื่อง ในอนาคตหากมีการผลิตลูกนกกันมากขึ้น คาดว่าปริมาณการล่านกปรอดหัวโขนจากธรรมชาติจะลดน้อยลงแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

- ธนาศาสตร์ เวียงสารสิน. 2547. ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการเพาะเลี้ยงนกปรอดหัวโขนโดยภาคเอกชน. วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พงษ์ชัย แดงสี. 2543. เทคนิคบางประการในการเพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขน (*Pycnonotus jocosus*). สัมมนาสัตว์ป่าเมืองไทย ปีที่ 8 ฉบับที่ 1 ธันวาคม 2543. คณะวนศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พงษ์ชัย แดงสี. 2544. เทคนิคบางประการในการเพิ่มผลผลิตลูกนกปรอดหัวโขน (*Pycnonotus jocosus*). เอกสารโรเนียว.
- สมาพันธ์ผู้เพาะเลี้ยงนกกรงหัวจุกแห่งประเทศไทย. 2552. วารสารสมาพันธ์ผู้เพาะเลี้ยงนกกรงหัวจุกแห่งประเทศไทย. ฉบับที่ 2 ปี 2552.

กรงผสมพันธุ์ทรงกลมคลุมด้วยสแลนและหล่อน้ำกันมด

กรงผสมพันธุ์ทรงสี่เหลี่ยมคลุมด้วยสแลน

การพรางกรงด้วยวัสดุต่างๆ เพื่อป้องกันการรบกวน

ภาพที่ 1 กรงเพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขนแบบกรงเดี่ยว

กรงแถวแบบติดพื้น

กรงแถวแบบยกพื้น

ภาพที่ 2 กรงเพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขนแบบกรงแถว

กรงเพาะพันธุ์แบบกรงรวม

ผนังด้านข้างบุด้วยกระเบื้องแผ่นเรียบ

นกในกรงเพาะพันธุ์แบบกรงรวมจะเลือกจับคู่เอง

ที่ใส่อาหารนก

รังสำหรับวางไข่

ภาพที่ 3 กรงเพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขนแบบกรงรวม

รังรูปถ้วยกลมทำด้วยตาข่ายกรงไก่

รังทำด้วยเปลือกลูกมะพร้าว

รังทำด้วยไม้ไผ่ผ่าเป็นแฉกขัดด้วยหวายหรือ เส้นพลาสติก

ใยมะพร้าวสำหรับให้นกทำวัสดุรองรัง

พลาสติกสำหรับนกรองรัง

ภาพที่ 4 รังรูปแบบต่างๆ และวัสดุที่ใช้รองรัง

อาหารถั่วทอง

อาหารขุนทอง

อาหารมาเลเซีย

น้ำและอาหารสำหรับพ่อ-แม่นก

ต้นกล้วยหิน

กล้วยหิน

เนื้อกล้วยหิน

กล้วยหินซึ่งเป็นกล้วยที่ภาคใต้นิยมเลี้ยงนก

ภาพที่ 5 อาหารสำหรับ พ่อ-แม่นกปรอดหัวโขน

ภาพที่ 6 การจับคู่นกโดยใช้กรงไม้กั้นกลาง

นกปรอดตัวผู้ทำหน้าที่เลี้ยงดูลูก

ผู้เลี้ยงป้อนอาหารนก

ภาพที่ 7 การเลี้ยงดูแลนก